

İÇEL AĞIZLARI İÇİNDE TAHTACI TÜRKMEN AĞZININ YERİ *

Yrd.Doç.Dr. Gülseren Tor
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Fen ve Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Özet

Bu çalışmada İçel Tahtacı Türkmenlerinin bazı ağız özelliklerine değinilmiştir. Çıkarılan ağız özellikleri, Yörüklerin (Göçerlerin) ve Köylülerin (Yerleşik Yörüklerin) ağız ile karşılaştırılmış, bu ağızlar arasındaki farklılıklar ve benzerliklere dayanarak, Tahtacı Türkmen ağzının İçel İli ağızları içindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Anadolu ağızları, İçel (Mersin) ağızı, Yörük ağızı, Tahtacı Türkmen ağızı

Abstract

In this study, some characteristics of the dialect of Tahtacı Turkomans in İçel (Mersin) region are examined. Some examples from various original phonological, morphological and lexical datas from the dialects of İçel region are selected, and the dialects of Tahtacı Turkomans and the other Turkoman groups, Nomads and Villagers, are compared. Then, the place of Tahtacı Turkomans dialect within İçel region dialects is shown.

Key Words: Anatolian dialects, Dialects of İçel (Mersin) region, Dialects of Yörük, Dialects of Tahtacı Turkoman.

---

* Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünce 08-12 Kasım 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen VII. Milletlerarası Türkoloji Kongresinde sunulan bildiri metninin gözden geçirilerek makaleye dönüştürülmüş biçimindedir.

*Çalışmamız, Mersin Üniversitesi Araştırma Fonunca desteklenen “İçel İli Ağızları” adlı projemiz kapsamında derlediğimiz malzemenin bir bölümünden çıkardığımız örneklerle dayanmaktadır.

*Bu bildiri metni sunulduğu zaman ilin adı İçel, merkez ilçenin adı Mersin'di. Projenin adında da İçel adı kullanıldığı için ilin adındaki değişiklik, bu metne yansıtılmamıştır.

1.Giriş

Bilindiği gibi, Tahtacı Türkmenleri Anadolu'da İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Denizli, Burdur, Isparta, Antalya, İçel, Maraş, Gaziantep ve Toroslar'da yaşamaktadır (Kalafat, 1995, s. 75). İçel'de Aydincık, Çamlıyayla ve Gülnar dışında bütün ilçelerde Tahtacı Türkmen köyü ya da mahallesi bulunmaktadır. Anadolu ağızları atlasının hazırlanması sırasında, köy ve mahalle adları gerekebilir düşüncesiyle, yazımızda Tahtacı Türkmenlerinin bulunduğu her yöreden örnek vermeye çalıştık. Örnek cümlelerin sonunda Türkmen köy ya da mahalle adlarını verdiğimiz için, burada köy adlarını sıralamayı gerekli görmedik.

İçel'de merkez ilçe Mersin, değişik etnik toplulukların bulunduğu bir şehirdir. Bizim inceleme alanımıza İçel İli genelinde, Türkçeden başka dil kullanan üç topluluk girmektedir. Bunlar, yöre halkı arasında, bir köye yerleşip, tarımla uğraşanlar Köylüler; hayvancılıkla uğraşip konar göçer olanlar Aşiret ya da Yörükler; genellikle orman işleriyle uğraşan ve Alevi olanlar da Tahtacı adıyla anılmaktadır. Aynı idari birim içinde yaşayan, başka başka etnik grupların insanıymış gibi değişik adlarla anılan, yaşama biçimlerinde geçim kaynaklarından dolayı kimi farklılıklar bulunan bu üç topluluk arasında ağız farkı var mıdır? Varsa, Anadolu ağızları sınıflandırılırken bu farklılıklar büyük sapmalara neden olur mu? Bu sorulara karşılıklar aranırken, öteki iki topluluğa göre biraz daha başka konumda bulunan Tahtacı Türkmenlerinin köy sayısının sınırlı oluşundan, buralarda derleme çalışmalarımızı tamamlamış bulunduğumuzdan bu grubun ağzından derlediğimiz malzemeyi ele almayı yeğledik. Bu çalışmada Tahtacı Türkmenlerinin ağzıyla ilgili belirlediğimiz özelliklerden seçmeler sunmaya çalıştık.

Tahtacı Türkmenlerinin ağzının özelliklerini verirken herhangi bir ölçü kullanmadık; fakat verdiğimiz örnekler arasında, hem ses, hem biçim yönünü, hem de sözvarlığını ilgilendiren tanımların bulunmasına özen gösterdik. Özellikleri sadece Tahtacı Türkmenlerinin ağzında görülenlerden, öteki iki topluluktan birindeki benzerliklere ve her üçünde de ortak ve yaygın kullanımlara doğru bir sıralamaya gittik. Örneklerin tamamını, İçel'de buldukları yöreleri de belirtmek amacıyla, Tahtacı Türkmenlerinin ağzından verdik, Yörük aşiretleri ve köylülerin ağzından örnek almadık. Ortak özellikler için verilecek örnekler de, Tahtacı Türkmenlerinin ağzından alınan örneklerin benzeri olacağından, bildirilen özelliğin Yörüklerde ya da Köylülerde de bulunduğunu belirtmekle yetindik. Çünkü bu yazıda amacımız, Tahtacı Türkmenlerinin ağzının İçel İli ağızları arasındaki yerini belirlemeye çalışmaktır.

2. İçel'de Sadece Tahtacı Türkmenlerinin Ağzında Rastlanan Özellikler:

2.1. Tahtacı Türkmenlerinin ağzında bildirme eki tek biçimlidir. Bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi hep dar - yuvarlak ünlülüdür. Ek, düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadığı gibi, incelik- kalınlık uyumuna da uymaz; “durur” çekimli eylemi, hece yutumuna uğrayıp ekleşmiş olsa da, kalın ünlüsünü korur. Ekin ilk ünsüzü de Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi korunur, tonsuz ünsüzlerle

biten sözcüklere getirildiğinde de /d-/ ünsüzü tonsuzlaşmaz. Kısacası, bu ek, Anadolu ağzlarının genelinde olduğu gibi ünsüz uyumuna da uymaz.

İki üç senedur da Eskişehir'e gediyoK, orda çalışıyoK (Kuzucubelen / MERSİN).

__30 yıl olukdur / __Geçükdur geçükdur (Düğdüören / MERSİN).

Zā r bağçeniñ içine gedikdur (Çağlarca Tekirgölü Mah. / MERSİN).

Amma zannetmem ğalmayıK dur (Kaburgediği / TARSUS).

Başğa yerde yapıyoladur (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

Orman işi ağır işdur (Meydan Mah. / MUT) / *Vardur* bunun anlamı (Kumaçukuru / MUT).

Belki de her yeri kesmişdur (Köprübaşı / MUT) / *Bilirdur gine de* (Kayabaşı / MUT).

Zindan cezädur (Kırtıl / SİLİFKE).

Sizñ şey ayrıdur, bizim şey ayrıdur (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Bizim dedemiz sessizdur. O girgeçdur (Kaşdışlen / ANAMUR).

Bildirme eki, Köylüler (yerleşik Yörükler) ve Yörüklerde (Göçerlerde) kendisinden önce gelen sözcüğün son hecesinin ünlüsüne göre, ünlü uyumlarına girer.

2.2. Tahtacı Türkmenlerinin ağzını Yörüklerin ve Köylülerin ağzından ayıran özelliklerden biri de, gelecek zaman ekinin I. Çoğul kişi ile kullanımınıdır. I. Çoğul kişi eki –Ik, -AcAk ekine getirildiğinde sones –k tonlulaşıp sızıcılaştıktan sonra –y'ye dönüşmektedir: –AcAk -Ik> -AcAğIk> -AcAyIk .

ĞırK gız geyindirip ğuşatdıracayıK (Dalakderesi / MERSİN).

Yärñ göçeceyik ya oğarıısına (Düğdüören / MERSİN).

Kömecéyik ğayrı, bağñ altundan bir ses geliyor, buladanñ altı yıkılıyor (Belenoluk Mah. Bekiralanı K./ MERSİN)

Yatmayıp da ne yapacayıK. Gideceyik çocüm (Kaburgediği / TARSUS).

Nesini beğeneceyik bu dünyeniñ de (Tömük / ERDEMLİ).

Hindi bu oruçdan soñura üç oruç daha dutacayıK (Kırtıl / SİLİFKE).

...ağaç damğalıysa biz yıKacayıK. Dağda yeyceyik (Meydan Mah./ MUT).

Davar gelip de, kesip yiyeceyik deyi beklerik (Kayabaşı / MUT).

Çocümüza baKarıK., ne yapacayıK Golanıyağı ğoruK, başğa, neydeceyik (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Seniñ köye gedeceyik (Kaşdışlen / ANAMUR).

Tarsus'un Çamalanı Köyünde, ‘y’ nin ünlüler üzerindeki inceltici özelliğinden dolayı ekteki uyumun bozulduğu görülmektedir:

Dağda ishal olunca ne yapacayıK da. Heç ağzını açmaycañ demiş, çocün biriniñ adı nolduK, biri nolacayıK, biri de neyden neye ğalacayıK (Çamalanı / TARSUS).

Mersin'in Bekiralanı Köyü Belenoluk Mahallesinde sadece bir kaynak kişinin ağzında ekteki ‘y’ ünsüzünün eriyip, ‘i’ ünlüsünün uzadığı görülmektedir:

Valla ne edecm k. Lokum getir yiyecmk deller. İnek sağacmk, yannık yaya c m k deyi uyķ u uyumazdıķ.

Tahtacı Türkmen ağzında tek örnek olan bu biçim, Tarsus'ta merkez ağzında ve kimi ova köylülerinin ağzında görülür.

2.3. Tahtacı Türkmenlerinin ağzında “gibi” ilgecinin, Eski Anadolu Türkçesinde XV. Yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan “gimi”(<gibi) biçimi görülmektedir.

Bizim burda köylü gömşularımız pilav gimi bişiriyo onu (Kızılkaya / MERSİN).

Onuñ dediği gimi..(Tömük / ERDEMLİ)

Evel yemek gimi bişirilirmiş (Kırtıl / SİLİFKE).

Ortağı olmayanı sokmadıkları gimi bir de düşgün deller, düşgünneri de sokmazlar (Yazalanı Mah./ MUT)

Benim öğsüz gimi evde oturmam ilazım (Kumaçukuru / MUT).

Bizim evler gimi dağınık ora da (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Nergiz yaprā gimi (Kaşdışlen / ANAMUR).

Bu ilgecin zaman zaman kendisinden önce gelen sözcüğün ünlüsüne göre kalınlık – incelik uyumuna girdiği de görülmektedir:

O biri de yoğurt gimi dutdu dēyor... süzmeĀ gimi oldu ana dēyor (Düğdüören / MERSİN).

Şeytan gimi denir ya (Kaburgediği / TARSUS).

Az gaynadursañ sası gimi olur (Kaşdışlen / ANAMUR).

O zaman ğurbanıñ eti satılmış gimi olur deyi... (Yazalanı Mah./ MUT)

Bir örnekte “gimi” ilgecinin önsesinin “k- ” olduğu görülmektedir:

PılaF kimi olmaz, çorba... (Kaşdışlen / ANAMUR). Diğer örneklerin

önsesinin g- olmasına karşın, tek örnekte önsesin k- olması, bir önceki sözcüğün sonesi -F'nin etkisiyle bir tonsuzlaşma olabileceğini düşündürmektedir.

“gimi” ilgeci ünlü ile biten sözcüklerden sonra getirildiğinde önses g-'nin sızıcılaştığı da olur:

Değirmen daşıĀ gimi bir daş (Belenoluk Mah. Bekiralanı K. / MERSİN).

Dolma içiĀgimi iç yaparıķ. Felç gimi neĀgimi olursa götürüller (Kaburgediği / TARSUS).

Buğday tenesi Ā gimi gimi şey meydana gelir (Kelece / MUT) / *Hu adamıñ ğonuşdū Ā gimi* (Kumaçukuru / MUT).

Bu ilgeç, “-ki” ilgi ekini alan sözcüklerden sonra kullanıldığında, önce ünsüz düşmesi, sonra da ünlü kaynaşması nedeniyle kendisinden önce gelen adla birleşir:

Böyütdük hemi de emme nasıı böyütdük. Hindikmmi (<hindikiimi< hindikiĀgimi <hindiki gimi) olsa böyüdecēm Ā mar (Kızılkaya / MERSİN).

Hindikmmi sırt mı varıdı, baş mı varıdı (Belenoluk Mah. Bekiralanı / MERSİN).

Şindikmmi fırın varıdı da fırına mı verecēdik gızım (Akdeniz Mahallesi / ERDEMLİ).

2.4. ‘bil-’ yardımcı eylemiyle kurulan birleşik eylemlerde asıl eylem yazı dilinde –A ulaç ekini alırken, Tahtacı Türkmenlerinin ağızında –I/-U ulaç ekini almaktadır:

Herkeş evladına ne edibilise (Belenoluk Mah. Bekiralanı K./ MERSİN).

Haşını yeyibiliseñ öyle yersin (Kızılkaya / MERSİN).

Havashyor uşa k a gedibilecek mi, gedemeycek mi? (Düğdüören / MERSİN).

Hayvan bulubilirseñ, on bir olur, on iki olur (Kaburgediği / TARSUS).

Bak dedi gedibiliseñ dedi, bu hō görünen şehriñ ucunda dedi, Esebilkef deyi bir türbe var dedi (Meydan Mah./ MUT).

Eskiki düzen eyi olur, láKin edibilsek (Bahçekoyağı Mah.Tursun / BOZYAZI).

Bulubilirse evlenirdi (Kaşdışlen / ANAMUR).

2.5. Tahtacı Türkmenlerinin ağızında –mİş belirsiz geçmiş zaman ekinin son sesinin I.tekil ve çoğul kişilerle çekimlendiğinde, her zaman olmasa da, ikizleştiği, ikinci /s/ sesinin s’ye, bazen de her ikisinin s’ye dönüştüğü görülmektedir:

Biz ehdiyar olmuşşuk (Meydan Mah. / MUT).

Üç gün fazla yatmışşım (Köprübaşı / MUT).

Eyi gonusmuşşım (Kaburgediği / TARSUS).

Meğere yılanımış, üsdüne basmışşım¹ im (Meydan Mah./ MUT).

Ben de bir yaz ders çalışmışşım (Kaşdışlen / ANAMUR).

2.6. Hece sonunda –r/-r düşmesi Tahtacı Türkmenlerinin ağızında Köylülere ve Yörüklere göre daha yoğundur. Bu ses düşmesi daha çok da geniş zaman, şimdiki zaman ve çoğul eklerinde görülmektedir:

Bakdık olmuvo, götürü çekdiridik (Kuzucubelen / MERSİN).

Onnar gedekene götürmüvo da geli, ke getirivo, ordan aliyola (Tömük / ERDEMLİ).

Ne bilm m ne ediyodu (Meydan Mah./ MUT).

Kına vurmazsañ, yasını çekmiş olusun./ İçine heral atmadıla (Çubukoyağı / BOZYAZI).

Kepeziñ üsdüne atalla gelin çıkak ana (Kaşdışlen / ANAMUR).

2.7. Tahtacı Türkmenlerinin ağızında şimdiki zaman III. tekil kişi çekiminde, bazı Yörük ve Köylü ağızlarında gördüğümüz -I yorur/ -I yörür, -I yoru/ -I yörü biçimbirimlerine rastlanmıyor. Yukarıda –r düşmesi olayı için verdiğimiz örneklerde de görüldüğü gibi şimdiki zaman eki genellikle –I yo biçimi kullanılmakta, -I yor biçimine seyrek olarak rastlanmaktadır:

...orda gapıvo, taKibãediyo, tam otu, du çimiyo, yıkanıyo, sabınnayıp ney edekene gadın, hemen adam terliği alıyo, gaçıvo (Kızılkaya / MERSİN).

Yas dutuluyo (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

Çocuklar çalışyo, ğavağ kesyola (Meydan Mah./ MUT).

Biri bir horuz kesyo (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

3.Yörüklerle (Göçerlerle) Ortak Olan Özelliklerinden Birkaçı

3.1. Tahtacı Türkmenlerinden Aydınli Obasının ağzında görülen bir özellik de, belirli geçmiş zaman III. tekil ve çoğul kişi ekleriyle kullanılan –n’dir. Ekeylemin dolayısıyla hikâye birleşik çekiminin III. kişilerinde de geçen bu birimin türeme bir ünsüz mü, kişi adlarıyla ilgili bir ek mi olduğu bilinmemektedir:

O zaman gücümüz ğuvatımız yetiyodun, yâni çalışyoduğ (Kuzucubelen Mah. Bekiralanı K./ MERSİN).

Ğızığ böy{ oğlan Ankara’da asgeridn (<asker i-di-n) o zaman (Akdeniz Mah. / ERDEMLİ).

Zu re nazlanıyodun (Tömük / ERDEMLİ).

Öyle sabahlallardın (Çubukkoyağı / BOZYAZI).

Tıısrıdı mıydın ğadın doğum yapmış (Kaşdışlen / ANAMUR).

Aşağıdaki örnekte asıl eylem II. tekil kişi ile çekimlenmiş; fakat geneli (kara kekiği içenleri) ifade etmektedir. Eylemin birleşik çekimini sağlayan ekeylemin aldığı hikâye eki de üzerine –n’yi alabilmiştir:

Ğara kekik olur, içdiğ miydin onuğ da faydası olur (Kızılkaya / MERSİN).

Bu kullanıma İçel’de Yörüklerden Boynuinceli Aşiretinin ağzında da rastlanmıştır.

3.2. “-IncA” ulaç ekinin “-z” ile genişletilmiş biçimi “-IncAz” yanında, “-z”nin tonsuzlaşması sonucu ortaya çıkan “-IncAs” biçimi de kullanılmaktadır:

Aç ğalıncaz bulğur getirmişler, yağ getirmişler./ Bobam ağlayıncaz vali dedi ki...(Tekirgölü Mah. Çağlarca K./ MERSİN)

Gelincez vezir ordan geçerkene bu ğadını görmüş./ Müsehib olıncaz, seniğ çencereğ ğaynıyor, onuo u ğaynamıyorsa, pay edilecek (Çamalanı / TARSUS).

Horazı orucumuzu dutıncaS, keserik (Yazalanı / MUT).

Vermeyincez nâl etsiğ döğecek (Köprübaşı / MUT).

Kömürü atıncaz esnersiğ./ Dövüncez üsdünde ğabî olur (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).

Müsehipli olmayıncaz biz yalnız mevlitlerde dua veririz (Kaşdışlen / ANAMUR)

İçel’de ulaç ekinin bu biçimine Yörükler arasında da rastlanmaktadır.

4. Sadece Tarsus Ağzıyla Ortak Olan Özellikleri

Mersin ağızlarında genel olarak kullanılan I. çoğul kişi eki adıl kaynaklı –Iz ekidir; ancak Tahtacı Türkmenlerinin ağzında, eylemlerin belirli geçmiş zaman ve şart çekimi yanında diğer çekimlerinde de I. çoğul kişi eki olarak –DUK ortaç ekinden geldiği düşünülen –Ik/-k eki kullanılmaktadır:

a)Geniş zaman çekiminde kullanımı:

Güççük çam ağaçlarına Toruğ derik. / Başğa da biÅşey yapmayık
“yapmayız” (Kuzucubelen / MERSİN)
Akrabacağ çok uşuruğ, bayramlaşırığ, dağılışırığ (Yazalanı Mah./ MUT) /
Bir cıgara molası verrik (Kumaçukuru / MUT).
Her şey ederik, neyden geçdi bilemek (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Biz yağmır duvası bilmek “bilmeyiz” (Tekirgölü Mah. Çağlarca K./ MERSİN).
SalıÅ gün getmek “gitmeyiz” ormana (Tömük / ERDEMLİ).
On ikiyi geçirmek (Kaburgediği / TARSUS).
Biz hic hökümete getmek (Kırtıl / SİLİFKE).
Biz onu bilemek galan (Kumaçukuru / MUT).

b) Şimdiki zaman çekiminde kullanımı:

Bu dünyada da şefaata beklıyoğ (Kızılkaya / MERSİN).
Kükürt atıyoğ yılan gelmesin deyi. / Bir de acıyı eyi saymıyoğ (Tömük / ERDEMLİ).
Uğraşıyoğ (Kumaçukuru / MUT).
Gaynadiyoğ ya, onu yerik (Kaşdışlen / ANAMUR)

c) Belirsiz geçmiş zamanla kullanımı:

Biz ehdiyar olmuşsuğ (Meydan Mah. / MUT).

ç) Gelecek zamanın I. Çoğul kişi ile çekimi için bkz. 2.2.

d) Ekeylemin geniş zaman çekiminde kullanımı:

Biz İbrahim babaya bağılıyık (Kuzucubelen Mah. Bekiralanı K./ MERSİN).
Aynı mahalledeyik, hindi ayıp olur (Akdeniz Mah. / ERDEMLİ).
Çaylāğ biz (Meydan Mah./ MUT).
Elli dört yıldur burdayığ (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).
Biz bu köyün yerlisiyik (Kaşdışlen / ANAMUR).

e) İstek kipi çekiminde kullanımı:

Bir daşınan iki ğuş vurağ dedik (Akdeniz Mah. / ERDEMLİ).
Öte yanımızda yoğ ki, yeşisini alağ atağ (Çamalanı / TARSUS).

İstek kipi I. çoğul kişi eki –k’nin kullanımı İçel’de yaygın; fakat diğerleri sadece Tarsus ve yöresinin ova köylerinin ağızıyla benzerlik göstermektedir.

5. Tahtacı Türkmenlerinin Ağzının Köylüler (Yerleşik Yörükler) ve Yörükler (Göçerler) den Kimileriyle Ortak Olan Birkaç Özelliği:

5.1. Tahtacı ağzında “diye” ilgecinin hep “deyi” biçimi kullanılmaktadır :

Izıcık ana südü sağalla, dın yumuşasın deyi (Kuzucubelen Mah. Bekiralanı K./ MERSİN).

Ondan soğura rasgelen atar, benim de toprām nāsibāossuñ deyi (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).
Ona verrik, ona verrik, ona verrik diş börtmesi deyi (Sayağzı Mah./ SİLİFKE).
Dapıyorsuñuz siz deyi düşünmüş (Kırtıl / SİLİFKE)
Ölüverir deyi görKuyollar (Meydan Mah./ MUT)
Ali emmisi gödu Semra deyi (Kumaçukuru / MUT).
Telefonu heç açdıñ mı deyi sorsaña (Kayabaşı / MUT).
Bal var içinde deyi somuruludu (Çubukkoyağı / BOZYAZI).
Gazā belā olmasuñ deyi duva alilla (Kaşdıñlen / ANAMUR).

Tarsus, Silifke, Anamur ve Gülnar Köylülerinde de bu biçime rastlanmıştır.

5.2. “git-”eylemi de Tahtacı Türkmenlerinin ağızında hep açık “e” ile geçmektedir:

O geder, bir yoklar gelir...(Kuzucubelen / MERSİN)
Kırk günde gedip gelmiş o adam (Çamalanı / TARSUS).
Gene de öylekene dağağgederdim (Meydan Mah. / MUT)
Öte başa çocuklar çokuşur geder (Kumaçukuru / MUT)
Getmeyip de neğöreceksuñ (Kayabaşı / MUT).

Hepsinde olmamakla birlikte get- biçimi, Yörüklerde ve Köylülerde de görülmektedir.

5.3. Tahtacı Türkmenlerinin ağızında belirli geçmiş zamanın hikâye çekiminde “mI” soru eki, “mI i-di” (>mIdI / mlydI) yapısı, yazı dilindeki “-IncA/-UncA, -dığı zaman, -dığında, -Ir....maz, -dığı için” anlamlarında çok sık kullanılmaktadır. Bu biçim, -IncA ulaç ekinin kullanım alanını daraltmaktadır. Yazı dilinde de soru ekiyle yan cümle kurulabilmekte; fakat ağızlarda sadece belirli geçmiş zamanın III. kişilerle çekimi değil, diğer kişilerle belirli geçmiş zamanın hikâye birleşik çekimli biçimleriyle de yan cümle kurulmaktadır:

Hindi gözünü bağladık mıydı, tokat vurruk biz ilacı çaldıkdan kerı (Düğüören / MERSİN).

Güvercini saldılar mıydı, zeytin yaprānı getirmiş (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

Ordan çıkıtlar mıydı, gelmişler, bir iremil atmışlar (Kırtıl / SİLİFKE).

İciğ ısladık mıydı, sabını da höyle yüzünden yüzünden incecik doğraduñ mıydı, onu höyle buçānan etdiñ etdiñ etdiñ miydi ya, o esas melhem gimı çıkar (Kelece / MUT).

Goydu mıydu, bağ mışımıñ suyuñ yüzünde (Köprübaşı / MUT).

Hindi dede geldi midı, dede bura gelincez bir mürebbi diker (Yazalanı / MUT)

Bulamadı mı, Ali demiş ki.../ Onnarıñ çocukları zenginedı mi, dedeli-i bırağıklar./ Kıyad etdirdı mi ya, hāmıle galmış (Kumaçukuru / MUT).

Erezillmenen böyüdük müydü “rezillikle büyüyünce”, öğrenmedik./

Çocuğlumuzda öğsüz böyüdük müydü “öksüz büyüyünce”, eyiden bilemeyiz.

/ **Öyle oldu mıydu, görkallardı** (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Bu özelliğe Yörük ve Köylülerde de rastlanır; ancak bunlarda çoğu yerde bu birimi karşılayan başka birimler kullanıldığı için bu iki toplulukta Tahtacı Türkmenlerinin ağzındaki kadar yaygın değildir.

6. Tahtacı Türkmenlerinin Ağzının Bütün Köylü ve Yörük Ağzlarıyla Ortaklaşan Kimi Özellikleri

6.1. İçel ağzlarında, “-AsI” ortaç eki, yönelme durum ekiyle birlikte “-IncAyA kadar” anlamında kullanılmaktadır. “-IncAyA kadar” biçimi hemen hemen kullanılmamaktadır:

O, posdu silkesiye “silkinceye kadar” millet darda bekler (Belenoluk Mah. Bekiralanı K./ MERSİN).

Millet gelesiye yemek bişer (Kaburgediği /TARSUS).

Halk ibadetini bitiresiye böyle duracak o (Kırtıl / SILİFKE).

Yaşı yetesiye kesmek (Meydan Mah./ MUT).

Ben gelesiye gaynatdılar (Çubukkoyağı / BOZYAZI).

Terliyesiye iki sahat üç sahat durur içinde, gendiniñ durubilişine (Kaşdışlen / ANAMUR)

Bazen –AsI ekiyle kurulan ortaç, yönelme durum ekiyle “kadar” ilgecine de bağlanır:

Yaşına yetesiye ğadar dırnāni kesmek (Çamalanı /TARSUS).

Maya gelesiyeġğadar beklerik (Kaburgediği / TARSUS).

6.2. “-DİKÇA” ulaç ekinin yerini hemen hemen “-dik+sIrA” biçimi almıştır. Bu biçimbirimin zaman zaman ünlü uyumuna uyduğu da görülmektedir:

Hu aņ, aņ hōyle ġimildadıksıra somurur vücudā zehiri (Düġdüören / MERSİN).

Aya·ını hōyle yere vurduksura parçalıyor adam (Belenoluk Mah. Bekiralanı K./ MERSİN).

Böyüdüksıra atar eti o./ Canı isdiyen fırsat bulduksura yer (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

Südü ġaynadıyoņ, ġoyuyoņ, iki üç dene de kiremit atıyoņ ocā, soġuduksura o kiremidıñ birini atıyoņ (Çamalanı / TARSUS).

Yaġlandıksıra farklayollar (Kaburgediği / TARSUS).

O ġuruduksura dalaķ çekili, gede, (Meydan Mah./ MUT)

ġocadıķ sıra şey ediyok (Kumaçukuru / MUT).

Mersin’de getdiksire kel oluyorum ben (Kayabaşı / MUT).

Soġuķ suyu içdiksire böyle oluyor (Bahçekoyağı / BOZYAZI)

Getdiksıra açılır. / Düşündüksüre ġayboluyor (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).

Gün geçdiksıra o da deġişir (Kaşdışlen / ANAMUR)

Bu ulaç biçimbirimi, İçel’de Tahtacıların, Yörüklerin ve genellikle de daġ köylülerinin ortak kullandığı bir yapıdır.

6.3. İçel Tahtacı Türkmenlerinin ağzında, yazı dilindeki “-mA+y+A başla-” kullanımının yerini “-mA+y+A dur-” almaktadır:

Biz büyüdük dedeye karşı durmaya durduk (Tekirgözü Mah. Çağlarca K./ MERSİN).

İşin de rasına getmeye durdu muydu, o adānı yerine getirisiñ (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

Hālis, çocuk ağlamaya durdu hālis teze çocuk déyo (Tömük / ERDEMLİ).

ĞaFam ağrımaya durdu (Meydan Mah./ MUT).

İçmeye durmuşlar (Köprübaşı / MUT).

Esinden esinden uçmaya durdu mu, yağmur yağar (Çubukoyağı / BOZYAZI).

Tekgeye yeni gitmeye durdular (Kaşdışlen / ANAMUR).

Bu kullanım Yörüklerde ve Köylülerde de görülmekte; ancak bunlar arasında “başla-” karşılığı kullanılan “dur-” eylemi, “başla-” eyleminin önüne geçmemiştir.

6.4. “+IIk” ve “+cIk” addan ad türetme ekleri, daha çok “güzel ve keleş” sözcüklerine gelerek, “+ÇA” eşitlik durum eki gibi görev yapmakta, türettiği sözcük de genellikle belirteç olarak kullanılmaktadır:

Bir de şekerinen gaynadiñ hafiflik (Kırtıl / SİLİFKE).

Örme olur güzellik (Kumaçukuru / MUT).

Bıçılğanımıza da gördük böyle güzelliği onu (Kaşdışlen / ANAMUR).

Yediriñ içiriñ keleşlik, hindi öyle olur oldu./ Beri eden bir ēyylük, ince dülbetde eleñ duzu (Kelece / MUT).

Güzelcik gavırillar onu (Çamalanı / TARSUS).

Yarıntasıñ ğún yıķ andırıñ keleşcik, sırtını geyindiriy (Kelece / MUT).

Höyle keleşcik düzerik (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Ebesi olur onun, güzelcik ğannıña baķ ar (Kaşdışlen / ANAMUR)

Bu kullanım, diğer iki topluluğun ağzında da bulunmaktadır.

6.5. “+rAk” karşılaştırma eki, “biraz, az, daha az, biraz daha, daha çok, bir zamana yakın” anlamlarıyla yazı diline oranla çok sık kullanılmakta, bu ekle genişletilmiş sözcüğün önüne getirilen “biraz, az” sözcükleri de “+rAk” ekinin görevini belirteç, eki desteklemektedir. Bu ek, Yörüklerde ve Köylülerde de çok sık kullanılır.

Bizim köyün Alevilm biraz ğısarak (Düğdüören / MERSİN).

Pavçao al şöyle ğısarak (Kaburgediği / TARSUS).

İki çucū varıdı, az şaşgınradı(şaşgınrak idi) (Kırtıl / SİLİFKE).

Kuşlurak “kuşluk vaktine yakın”, ğayrı sabah deyim (Kumaçukuru / MUT).

Benim işler az dolaşırak (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Aşağıdaki örneğimizde “+rak” eki, karşılaştırılan yönün karşılaştırılan varlıktakinden daha fazla, çok anlamı vermektedir:

Meyvesi hunuñ boyunda, hundan ğalınurak (Çubukoyağı Mah./ BOZYAZI).

Bazen de “+rAk” eki benzerlik, gibilik kavramı da taşımakta, addan ad türetme ekleri “+(I)msl ve +(I)mtırak ” ekleri gibi görev yapmaktadır:

Böğürtlen yaprā gimī hōylerēk biĀşey olu ,. On sekiz – yirmi deyiver işde, öylerēk biĀ şey oldu heral (Çubukkoyağı Mah. / BOZYAZI).

Aşağıdaki örnekte de “ğara” sözcüğü +msı eki üzerine bir de +rak ekini almıştır, +(I)mtırak ekinde olduğu gibi. Oysa, “ğaramsı” ile “ğararağ” aynı anlama gelmektedir:

Az çilirek, ğaramsırağ oluyo , , siyahlı beyazlı oluyo, hōyle (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

6.6. Nurettin Demir’in (1997, 105; 1996, 66) üzerinde durduğu **hindi** “şimdi” sözcüğü, İcel İli ağızlarının sözcüğü açısından belirleyici özelliklerinden birini oluşturur. Tahtacı Türkmenleri yanında, Köylülerde de Yörüklerde de yaygın olarak kullanılmaktadır. “Şimdi” sözcüğünü karşılayan ‘hindi’ , ‘şimdi’ nin alabildiği ekleri de alabilmektedir. Genellikle belirteç görevinde kullanılmaktadır. Ancak, bulunduğu yere ve aldığı eke göre anlam, dolayısıyla da görev değiştirir.

Hindi öyle yok (Tekirgölü Mah. Çağlarca K./ MERSİN).

Hindi unutduk getdik (Tömük / ERDEMLİ).

On iki imamların yasını çekiyoruk hindi biz (Kırtıl / SİLİFKE).

İkisi de bulunur bende hindi (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).

Hindi hindi “şimdilerde, son zamanlarda” çağrılmaz oldu (Köprübaşı / MUT).

Öyle hindinin “şimdinin, çağımızın” düğünü./ Hindikinner “şimdikiler”(Adıl iki dene çocuk doğurdu mu, biĀ şeyler yapıyo , (Kuzucubelen / MERSİN).

Bu sözcük, bazen söz açıcı bir bağlaç gibi, bazen de iki olay, iki durum arasında benzerlik kurularak yapılacak açıklamalar sırasında kullanılan “sözelimi” gibi bir görev yapmaktadır.

Hindi, hu evdeydim ben (Kaşdişlen / ANAMUR).

İhi hindi “sözelimi ” hura yol (Meydan Mah./ MUT).

Sözcüğün, “şimdi” sözcüğünde olduğu gibi, “ök” pekiştirme ilgecinin ekleşmiş biçimiyle genişletildiği de görülür:

Ben susuz mu gedm m hindik dedim (Çamalanı / TARSUS).

6.7. Yine Nurettin Demir’in (1996, 65) Derleme Sözlüğü’nden örnekler vererek Yörük ağızları özellikleri arasında gösterdiği ‘hu, ho, hōyle’, İcel’de her üç topluluğun da ortak kullandığı sözcüklerdendir. **hu** “bu, şu” ve **ho** ” şu, o” sözcükleri, hem sıfat, hem de adıl (zamir) olarak kullanılır:

‘Hu’ ile karşılanan, gösterilen nesne, ‘ho’ ile karşılandan, gösterilenden daha yakındadır:

Hu eliynen öperken, hu eliynen cebine sokuverir (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

Hu çapadı hōyle ğatla, ihi hōyle ğatla sar (Meydan Mah./ MUT).

Ellemeñ hu mundarın evini dedi (Kaşdişlen / ANAMUR).

“Hu, ho” sözcükleri adıl (zamir) olarak kullanıldığında bir adın alabileceği bütün çekim ekini alır:

- Huna ver (Köprübaşı / MUT).
Hunu al da, hu etden ver deyi...(Yazalanı Mah./ MUT)
Hundan ıçık büyük olur (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).
Hunnarıñ (<hu+n+lar+ın) döğüşünü görmeyim (Meydan Mah./ MUT).
Hunuñ suyunu içiriñ, hunu başına daoiñ derdi (Kuzucubelen / MERSİN).
Saçımı hura soğardım ben. / Hura-m-a bişeycik goyuveriñ (Meydan Mah./ MUT).
Hurdan(<hu+ra+dan) ıçık ciledi değiriveriñ “Şurdan azıcık jileti değiriverirsin” (Meydan Mah./ MUT).
Ğadinnara hura-y-a oturalımıñ dér (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).
Hurda (<hu+ra+da) evi var (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).
Hurdā (<hu+ra+da+ki) Isbartalı aldıydı (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

“Ho” sözcüğü, “hu”ya göre biraz daha uzaktaki varlığı karşılar, o varlığı ya da ya da onun yerini gösterir:

- Ho çalılara ğıyık derik yavrım (Yazalanı Mah./ MUT).
Ho aşşā dolan bakm m (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).
Hora ğoruk bağlarık başını (Çubukoyağı Mah./ BOZYAZI).
Bardām var dēyy horda (Kaburgediği / TARSUS).
Şimdi burda olur, geçecēāolu, suñ, ta horda olur (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI)

“ho” sözcüğünün ünlüsü uzadığında, gösterilen de, gösterilenin yeri de uzaklaşır:

- Cenāzeyi hō odaya ğatıp da, huruya oturup da beklemezle, (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ)
Elinden alıp hōna mı verelim (Meydan Mah./MUT).
Hōrdan bir oturak al! (Kayabaşı / MUT).
Hōra ğaçsam da evim yoğ, hura ğaçsam da evim yoğ (Meydan Mah./ MUT).
Darağacı ğurulmuş hōra (Kumaçukuru / MUT).

- “höyle” sözcüğü genellikle belirteç olarak kullanılır:
Tüfek höyle, göğsünde dayalı (Kızılkaya / MERSİN).
Dülbediñ huralarımı höyle kesiveriyola./ Çulu höylesine “şöylesine, şu biçimde” çek (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).
Saçınıñ ucuyınan höyle höyle sildirillerdi onu (Kelece / MUT).
Huyle üç kere sağ elimi höyle etdi (Meydan Mah./ MUT).
Gün ta höyle çıkıyo da, öyle gidiyoğ (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).

- Aşağıdaki örneklerde de “höyle” sıfat olarak kullanılmaktadır:
Eviñ öñünde höyle bir kütük var (Köprübaşı/ MUT)
Höyle ayrı bir vere ğoñ (Kayabaşı / MUT).
Güzel güzel höyle tohumu olur (Kaşdıñlen / ANAMUR).

“Köpek höyle çömelmiş.” (Kumaçukuru / MUT) örneğinde ise, “höyle” ile çömelme biçimi değil, çömelme yeri belirtilmiştir, sözcük bir yer belirteci olarak kullanılmıştır. “höyle” ile sınırları kesin olarak çizilmiş bir yer değil, elle gösterilen yere benzer bir yer bildirilmektedir. Belki de “höyle bir yere” tamlamasından nitelenen düşürülmüş, geriye niteleyen kalmıştır, bu da eylemle ilgisinden dolayı belirteç olarak görev yapmaktadır.

6.8. İçel’de Tahtacı, Yörük ve Köylülerce ortak kullanılan, söz varlığının belirleyicilerinden olan bir başka birim de, “endē / endeği / endeki” sözcüğüdür. Nurettin Demir, Derleme Sözlüğü’nden örnekler göstererek sözcüğün “h-”li ve “ş-”li türevleri üzerinde durmuştur (1996b, 64-67). Tahtacı Türkmenlerinin ağzında bu sözcüğün “ş-”li biçimine rastlanmadı, “h-”li biçiminin de “e-”li biçiminin yanında çok seyrek olarak kullanıldığı görüldü.

“Endē” biçimi, öteki türevlerine göre İçel’de hem Köylüler, hem Yörükler, hem de Tahtacılar arasında en sık kullanılan biçimdir. Bu sözcük, gösterme adlı ve gösterme sıfatı olarak kullanılır, bir adın alabileceği bütün çekim eklerini alır:

endē “o, elindeki, oradaki, yanındaki”

Endē, tomakanıñ ucu (Kuzucubelen / MERSİN).

Endē, büyük geyimi, çocuk geyimi dēl (Kızılkaya / MERSİN).

Gızım dedim, endē ziyaret yeşili, geyme dedim (Kaburgediği / TARSUS).

Acıkdı endē (Meydan Mah./ MUT).

Utangaçdur endē (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).

Eğer “endē” ad durum eklerinden biriyle genişletilmemişse, cümlede genellikle sıfat olarak kullanılır:

Bacım demiş, endē şişeyi bir veriver demiş (Dalakderesi / MERSİN).

Endē şalvar yeji çıkdı, şalvar narasıñ (Sayağzı Mah. SİLİFKE) / *Endē eşşē tirkeñ de çekip gedm m* (Kırtıl / SİLİFKE).

Eve götürüñ endē gelini dedi (Meydan Mah./MUT) / *Endē taşıñna bir su ver diyor* (Kumaçukuru / MUT) / *Endē saçıñ* neye döküldü endēñöyle (Köprübaşı / MUT).

Endē çocukları öyle okutdum (Kaşdışlen / ANAMUR).

“endē” sözcüğünün çekimli biçimleri, çekimli bir adın cümlede alabileceği her türlü görevi üstlenir. Aldığı eke, girdiği biçime göre özne, tümleç, yüklem olabilir; bir ad tamlamasında tamlayan olarak da kullanılabilir:

endenner “onlar, bunlar, şunlar”

Bizlerden bilgi alıyor endēnner (Dalakderesi / MERSİN).

Bunnar endēnneriñ hepisini biliyollar (Kumaçukuru / MUT).

Endēnneri öyle okutdum (Kaşdışlen / ANAMUR).

endēni “onu”

Endēni boşla diyor (Tömük / ERDEMLİ).

Cöbüñe gat bari endēni gaybolur (Kaburgediği / TARSUS).

Biz endēni bilmek (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

endēne “ona”

Endēne ilimon da sıkkardıķ ya (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

Endēne apdaliarinça derik (Kumaçukuru / MUT).

endēnden “ondan”

Endēnden mi çıkardıķ (Köprübaşı / MUT).

endēniñ “onun”

Endēniñ ayarı nahıl sār (Kaburgediği / TARSUS).

Yavrim endēniñ dedi - ine baķma! (Kumaçukuru / MUT)

endere “ora, orası, oraya”

Hunu endere goyver (Kelece / MUT).

Endere kel (Çubukoyağı Mah. / BOZYAZI).

Keleş bir gelin olur endere (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

endērde “orda”

Endērde bir divan varıdı (Dalakderesi / MERSİN).

Oynaş enderde (Meydan Mah. / MUT)

endele / endēñ öğle / endöğle “öyle”

Endele habar verdiler, öyle yapıdı, gız oldu (Tömük / ERDEMLİ).

Endele oturuş bakalım (Kayabaşı / MUT).

Endele bir düğün etdik, her yerim bişdi (Kaşdişlen / ANAMUR).

Yazılıyor yazılıyor, endē ñ öğle deme (Kaburgediği / TARSUS).

Endöğle getirdi, elini yazdı, geçdiydi (Meydan Mah. / MUT).

endeği “o, elindeki, yanındaki, yakınındaki, oradaki”

Endeği çürük, yün edelim (Çamalanı / TARSUS).

Endeği benim oğlum (Meydan Mah./ MUT) / *Endeği yüzündē siyah ney demiş.*

(Köprübaşı / MUT) / Adımı yazamaz endeği (Kumaçukuru / MUT).

Bizde olmaz endeği, Aydınlılarda olur endeği (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Endeğinen bir dükken açalım saņa (Yazalanı Mah. / MUT).

Seyrek kullanılan “endeği” biçimini, “endeki”nden “endē” ye geçiş biçimi sayabiliriz.

endeki “o, elindeki, yanındaki, yakınındaki, oradaki”

Benim eñ hoşuma giden endeki (Çamalanı / TARSUS)

Gız endeki kim? (Kaburgediği / TARSUS)

hendē/ hendegi de “endē” ile aynı anlamlarda ve görevlerde kullanılan bir türevidir:

Hendē siziki bilgi almak değıl.../ Evel ederdik hendēni (Bahçekoyağı/ BOZYAZI).

Hendegi guşu keserseñ... (Köprübaşı / MUT)

Hendere biÅsey seriñ! (Kumaçukuru / MUT / *Hendere bir yere otur!* (Köprübaşı / MUT).

Henderde çiriş kökü olur. Çiriş olur hendellerde (Bahçekoyağı / BOZYAZI).

Hendele tanyıñ dışarıyı (Kırtıl / SİLİFKE).

Her şey hendöğle yazılacāñolu , sa, zor iş (Çubukkoyağı Mah. / BOZYAZI).

6.9. İçel İli ağızlarının sözcükleri açısından belirleyicileri arasında **nahıl**, **nağıl** ve **nâl** “nasıl” sözcükleri de alınabilir. Bu sözcük de, Köylüler, Yörükler ve Tahtacı Türkmenlerince ortak kullanılan öğelerdendir.

Asgâre gızım nahıl uğurlanır...(Tekirgözü Mah. Çağlarca / MERSİN)

Nâl bir araya geldiñiz? (Kumaçukuru / MUT)

Derleme Sözlüğü’nde de (IX/3233) **nahal** “1.Nasıl, ne durumda” anlamıyla Isparta, Denizli, Aydın yanında Mersin –İçel’de de gösterilmiştir. Bu biçim de, sözcüğün kuruluşuna ışık tutabilir: ne hal(?)> nahal>nahıl >nâl.

Anadolu’da, yabancı sözcüklerde ‘h’den ‘ğ’ye geçiş de mümkündür (Korkmaz,1994, 86; Caferoğlu, 1964, 15.) : nahıl>nağıl

Nağıl olsa gedeceksinizdur (Kumaçukuru / MUT).

6.10. Son olarak, üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak çok durulan (Aksoy, 1945,176-182; Miskioğlu, 1992,1-3; Buran,1996,11-18), yazı dilinde –mİş ekiyle karşılanan –Ik ekinin İçel’de de çok yaygın bir kullanıma sahip olduğunu bildirmek isterim. Ahmet Buran, ekin geçtiği yerler arasında Mersin’i de vermiştir (1996,14); ancak bu ek, yalnız Mersin’de değil, İçel’in diğer dokuz ilçe, kasaba ve köylerinde de kullanılan bir ektir. Köylüsüyle, Yörügüyle, Türkmeniyle herkesin ortak kullandığı bir ektir bu. Bu ekin, Buran’ın (1996,17) Denizli, Aydın ve Antalya ağızlarında belirlediği ulaş (zarf-fiil) eki karşılığı kullanımına da İçel’de rastlanmamıştır.

“-Ik” ekini kullanan için bir hareketin ne zaman başladığı; yapılan, olana tanık olup olunmadığı, bir hareketin ya da oluşun hangi zamanda olup olmadığı önemli değildir, şu anki durum, sözcüğün karşıladığı hareketin olumlu ya da olumsuz sonucu önemlidir. Ek bir bitmişlik ifadesi taşımaktadır. “-Ik” eki ortaç (sıfat-fiil) eklerine yaklaşmakta; ancak bugün İçel’de bu ek, öteki ortaç ekleri gibi her zaman hareketi yapanı, bir harekete uğrayanı karşılamamakta; bir varlığı yaptığı harekete göre adlandırıp nitelenmemekte, daha çok bir varlığın yapmış olduğu işi, öznenin yaptığı, uğradığı hareket sonucu olan ya da olmayan durumu, ortaya çıkan ya da çıkmayan işi bildirmektedir.Yani bu ek bir süreç içinde yapılan bir hareketin, oluşun sonucunu anlatmaktadır. Çoğunlukla, bir varlığın yaptığı hareketi değil, bir varlığın içinde bulunulan andaki durumunu bildirmektedir. Ekin getirildiği sözcük bir eylemsi görünümünde olduğu için dilbilgisindeki konumunu belirlemek de oldukça güçtür. Bu ek, “...oraya var, bir taâta var demiş, biri yatıo, (yatay), biri ğa_o_o, (dikey) demiş. O yatıo (yatan) şeyi ğaldır demiş, ğaldırıo (kaldırılmış olan) şeyi yatır demiş (Köprübaşı / MUT).” örneğinde olduğu gibi bir ortaç da kurar; fakat İçel’de daha çok, çekim eki olarak kullanılır. Yalın çekimde kullanımını bazı noktalara da dikkatleri çekerek göstermeye çalışalım:

Tel örgüynen işlenik “işli” (Kızılkaya / MERSİN).

Aklımda bişey ğalmayıo (yok). Yağlık şöyle atıo “atılı” (Dalakderesi / MERSİN).

Ğar çoo yağıo, yollar ğapanıo “kapalı” (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).

Üç dene çanao daoıo “takılı” / Ğanı göynēm de işde asıo
“asılı” dēyor (Çamalanı / TARSUS).
Aşure Saten o zaman bişmeyik olur “çiğdir” (Kırtıl / SİLİFKE).
Hasdalanıo “hasta” eyce (Köprübaşı / MUT).
Ayanın biri boşanık “boşta, serbest” (Kayabaşı / MUT).
Benim ğocana öyle ederdi, ğayınıyan evlenik “evli” ya (Kaşdışlen / ANAMUR).

Aşağıdaki örneklerde ise, aynı ekle, yine sonuca bakılarak içinde bulunulan andaki durumun, birtakım ipuçlarına dayanılarak tahmin edilen, sonradan fark edilen ya da olup olmadığı merak edilen durumların bir başkasına bildirilmesi söz konusudur:

Bir ölen oluk heral (Düğdüören / MERSİN).
Buçānan ğaldırılar bişik mi deyi (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ).
Değişik yapak deyiğler, bobam da şöyle laf edik/ Gelmeyik, gelik olsa sızılmaz (Meydan Mah./ MUT).
Benim saat duruk ya / Sırf tahdacılığınan ekme yiyikler (Köprübaşı / MUT)
Hep asgerde ölüğler./ Perem perem dağılıklar (Kumaçukuru / MUT)
Yayla yolu ğaldırılmaz oluk (Kayabaşı / MUT).
Saņa mı geliğ bunnar ? (Kaşdışlen / ANAMUR).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, bu ekin III. kişilerle çekimi daha sık geçmektedir. Bunun yanında I. ve II. kişilerle çekimine de rastlanır:

Ben de bildimmiğ yarısını unudūm (<unuduğum <unut-uk-um) (Belenoluk Mah. Bekiralanı Köyü / MERSİN)
Üşüyüğūm ana (Köprübaşı / MUT).

Sen su içiksiniğ , gözleriñ şiş (Belenoluk Mah. Bekiralanı K./MERSİN).
Bunu yeñi mi çıoartdırosiniğ dede (Tömük / MERSİN).

Yerleşmeymğ (<yerleşmeyiğik< yerleşme-y-ik-ik) bir yere (Meydan Mah./ MUT).
Biz göçmeye niyetlenmz (<niyetleniğiz< niyetlen -ik-iz*) (Akdeniz Mah./ ERDEMLİ) On iki ğardaşdan iki ğardaş ğalı.ız (<ğal-ık-ız*) (Köprübaşı / MUT).

Siz bişeye geliğsiniğ amma...(Meydan Mah./ MUT)

* Bu örneklerde I. çoğul kişi ekinin ‘-Ik’ olması beklenirdi, yazı dilinin etkisi ile ‘-Iz’ olduğu düşünülebilir. Çünkü ilk cümlenin kaydedildiği kaynak kişi, yıllardır Erdemli’nin bir mahallesinde oturmaktadır. İkinci cümlenin derlendiği kaynak kişi de gençti. İki ‘-Ik’ ekinin üst üste gelmesi de kişi eki olarak ‘-İz’ ekini tercih etme nedeni olabilir.

Aşağıdaki örneklerde de –Ik ekinin üzerine ekeylemin hikâye, rivayet çekimleri getirilerek birleşik çekim sağlandığı görülmektedir.

Hikâye Birleşik Çekimi:

Ġaranfilden başlayıdım (<başla-y-ık i-dim) (Tömük / ERDEMLİ).
Elif doğmayıdı (doğmayık i-di), **yoğudu** yanı (Dalakderesi / MERSİN).
Yüz yaşımı geçikdi, onun da dişi çıoıoğı (Belenoluk Mah. Bekiralanı K./ MERSİN).
Bir dolmuşa doluolarıdı./ Kimse oumayıdı <okuma-y-ık i-di) (Tömük / ERDEMLİ).

Rivayet Birleşik Çekimi

Davar da sağımış (<sağ-ık i-miş) (Kızılkaya / MERSİN).
Eyiymiş darı ya, olmayımış (<olmayığımıış< olma-y-ık i-miş) (Çubukkoyağı Mah./ BOZYAZI).

Tahtacı Türkmenlerinin ağzından örnek yakalayamamışız; ama İçel’de –Ik ekini almış olan bir sözcük, ekeylemin şart çekimiyle de kullanılmaktadır.

Olumsuz çekimi, hem /-mA-/ olumsuzluk eki , hem de “değil” sözcüğüyle yapılabilmektedir:

Daha ol-ma-y-ıo-đur (Çubukoyağı / BOZYAZI).
Ziyaret yeri yok, taha yapık dēl (Kayabaşı / MUT).

“-mİş” ekiyle “-Ik” eki görev açısından birbirine yaklaşan eklerdir. “-mİş” eki de her zaman, zaman eki olarak kullanılmamakta, bulunduğu yere göre çok değişik görevler üstlenmektedir (bk. Mansurođlu, 1953, 345-349). “-Ik” eki de, çok işlevli bir ektir. Asıl görevi, ekin yapısı tarih içindeki gelişimiyle verildikten sonra ortaya konulabilecek, dilbilgisindeki yeri de buna göre belirlenebilecektir. Eğer eski “-yUk” ekinden (bk. Eraslan, 1980,129-134; Gabain,1988, s.58, 81) geliyorsa, ekin hem ortaç, hem de çekim eki olarak görev yapması çok doğağ. “-Ik” ile ilgili verdiğimiz örneklerden sadece birinde eki alan sözcükler sıfat olarak kullanılmakta, ötekiler hep cümlede yüklem görevinde yer almaktadır. Bunların birer addan yüklem olduğu düşünülebilir. Yukarıdaki örneklerimizde zaman ifadesi hikâye ve rivayet birleşik çekimlerinde ortaya çıkmaktadır.

7. Sonuç

İçel Tahtacı Türkmenlerinin ağzında, aynı bölgede yaşayan Yörük aşiretleri ve Köylülerin ağzıyla pek çok ortaklıklar bulunmakla birlikte, bu iki topluluğun ağzından ayrılan özellikler de vardır. Metnimizin başında da belirttiğimiz gibi, kimi niteliklerine göre ayrı ayrı adlandırılmış olsalar da, Tahtacısıyla, Yörüğüyle, Köylüsüyle İçel halkının dili bizi bir kültür birliğine götürecektir. Ancak, dil kültürün aynası ise, aynı dil birliği içindeki insanların inanç, meslek, yaşayış, tutum ve davranış farklılıklarını da yansıtacaktır. Bu bakımdan, İçel İli ağzları içinde, Tarsus’ta merkez ağzı ve bazı yerleşim birimlerinin ağzı gibi (Karahan, 1996, 171), Tahtacı Türkmenlerinin ağzı da

bir alt grupta değerlendirilebilir. Bununla birlikte, ağızlar arasındaki benzerlik ya da ayrılıklardan söz ederken, kimi dil birimlerinin kullanımdan düştüğünün, nesilden nesile aktarılamadığının; iç içe yaşayan toplulukların dil etkileşimlerinin de göz ardı edilmemesi gerektiği kanısındayız.

Derleme çalışmalarımız sırasında, Caferoğlu'nun Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dair (1954,43) adlı yazısında sözünü ettiği, Tahtacılar arasında kullanılan bir gizli dilin olup olmadığını da soruşturduk. Bilgilerine başvurduğumuz kaynak kişiler, kaçak orman kesimi sırasında birbirlerini uyarmak için bazı parolalar kullandıklarını, bunun dışında özel bir gizli dillerinin olmadığını ifade ettiler.

Elbette ki İçel Tahtacı Türkmenlerinin ağzıyla ilgili tespitlerimiz yukarıda söylediklerimizden ibaret değil, değinmediğimiz başka noktalar da var. Sözelimi, verdiğimiz örnek cümlelerde Tahtacı ağzındaki ezgi farklılığını gösteremedik. Parçalarüstü sesbirimlerden vurgu, ton ve ezgiyi seçeriz aygıtı olmadan belirlemek oldukça güçtür. Değinemediğimiz özelliklerin metin yayınıyla birlikte verilebilmesi için çalışmalarımızı sürdürmekteyiz. Bu yazıyla olmasa da, yürütmekte olduğumuz çalışmamızla, özellikle Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında ve ağız atlasının hazırlanması sırasında İçel İli ağızlarıyla ilgili şu anda eksikliği duyulan belge ve bilgi gereksiniminin karşılanabileceğini ummaktayız.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö.A. (1945), *Gaziantep Ağzı I*, TDK D.21, İstanbul.
- Buran, A. (1996), “-Ik Ekinin Anadolu Ağızlarında Kullanılışı”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten -1994*, s.11-18.
- Caferoğlu, A. (1954), “Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dair”, *Türkiyat Mecmuası XI*, s.41-56.
- _____ (1964), “Anadolu Ağızları Konson Değişmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1963*, s.1-32.
- Demir, N. (1996), “Einige Merkmale yörükischer Dialekte”, *Symbolae Turcologicae, Studies in Honour of Lars Johanson*, s.61-69, İstanbul.
- _____ (1997), “Alanya Ağzında Şimdi'nin Varyantları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten- 1995*, s.99-114, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu.
- Derleme Sözlüğü*, C.IX, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1977.
- Eraslan, K. (1980), *Eski Türkçede İsim-Füller*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2731, İstanbul.
- Gabain, A. von (1988), *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. Mehmet Akalın), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Kalafat, Y.K. (1995), “Halk İnançlarımızda Hususiyle Tahtacılar Ayna”, I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya), Kültür Bakanlığı: 1628, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:205, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:42, s.75-106, Ankara.
- Karahan, L. (1996), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: 630, Ankara.
- Mensuroğlu, M. (1953), “Türkçede -mİş Ekinin Fonksiyonları”, *Fuad Köprülü Armağanı*, s.345-350, İstanbul.

- Miskioğlu, A. (1992), “Görölmeyen, Başkasından Duyulmayan (-Ik’li) Geçmiş Zaman”, *Türk Dili Dergisi*, S.28, s.1-3.
- Sümer, F. (1980), *Ođuzlar (Türkmenler), Tarihleri- Boy Teşkilatı- Destanları* (İlavelerle 3. Baskı), İstanbul.
- Yörökan, Y.S. (1998) *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar* (Eklerle yayıma hazırlayan: Turhan Yörökan), Kültür Bakanlığı Yayınları: 2104, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Başvuru Kitapları Dizisi:56, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1994), *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, II. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları Sayı: 582, Ankara.

